

ARCGIS DASTURI YORDAMIDA MADANIY MEROS OBYEKT LARI KARTASINI GEOMA'LUMOTLAR BAZASINI YARATISH

Kadastr agentligi qoshidagi "Geoinovatsiya" DUK
doktaranti Saydaxmatov G'olibjonTolibjon o'g'li

Annatsiya. Ushbu maqolada ArcGIS dasturi yordamida madaniy meros obyektlari kartasini geoma'lumotlar bazasini yaratish hozirgi holati, ularni joylashgan o'rni va turizm salohiyatini oshirish bo'yicha so'z yuritilgan. Bundan tashqari madaniy meros ob'ektlarini GAT texnologiyalari yordamida karta yaratib uni o'rganib, kartaning maket komponovkasini ishlab chiqish nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar. Geoma'lumotlar, tarixiy yodgorlik, qadriyat, maket komponovka, tadqiqot, GAT texnologiyalari.

CREATING A GEODATABASE OF A MAP OF CULTURAL HERITAGE OBJECTS USING THE ARCGIS PROGRAM

Doctoral student of the State Enterprise
"Geoinnovation" under the Cadastre Agency
Saydakhmatov GolibjonTolibjon oglu

Annatation. With the help of the ArcGIS program in Ushba, the current state of the map of material heritage objects, the geodatabase, their location and tourism are discussed. In addition, the objects of cultural heritage were taken into account by creating a map using GAT technologies and studying it, taking into account the production of the layout of the map.

Key words. Geodata, historical monument, value, model composition, research, GAT technologies.

СОЗДАНИЕ ГЕОБАЗЫ ДАННЫХ КАРТЫ ОБЪЕКТОВ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПРОГРАММЫ ARCGIS

Аспирант Государственного предприятия
«Геоинновации» при Кадастровом агентстве
Сайдахматов ГолибьонТолибьон оглу

Аннотация. В данной статье рассматривается текущее состояние создания геобазы данных объектов культурного наследия с использованием программы ArcGIS, их местоположение и растущий туристический потенциал. Кроме того, планируется создать карту объектов культурного наследия с использованием ГИС-технологий, изучить её и разработать макет карты.

Ключевые слова: Геоданные, исторический памятник, ценность, проектирование планировки, исследования, ГИС-технологии.

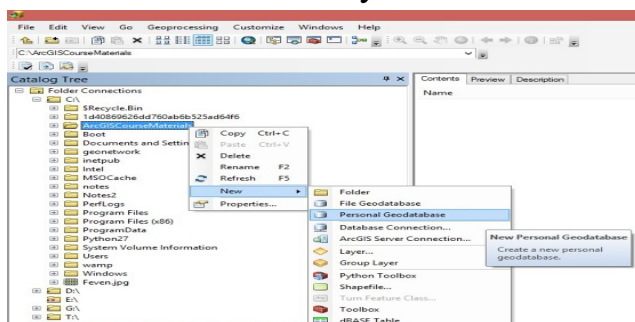
Kirish. Hozirgi kunda yaratilgan GAT texnologiyalarining versiyalari avvalgilarini to'la qamrab olgan va bir muncha takomillashgan. Bu esa avvalgi elektron versiyalarida tuzilgan raqamli kartalardan samarali foydalanish imkonini

berdi. Umuman, yangi topografik kartani yaratish, turli mavzuli, jumladan aloqa obektlari ma'lumotlar bazasini yaratish, kadastr kartalarini tuzish, ularni topokoordina tizimlariga boglash ishlarining barchasi kompyuter texnologiyasi asosida bajarildi. Axborotlarni tuplash, qayta ishlash, tarqatish kabi masalalarni xal etishda, yer to'g'risida yetarlicha ma'lumot bera oladigan eng maqbul dasturiy tizim sifatida geografik axborot tizimi GAT texnologiyadan foydalaniladi. GAT texnologiyaning asosiy vazifalaridan biri sifatida karta va planlarni yaratish, ularni qayta ishlash va ma'lumotlarni integratsiyalash deb qabul qildik. Bugungi kunda ma'lumotlarni tuplash, ularga muvofiq ma'lumotlar bazasini shakllantirish ishlari ArcGis, Panorama, GeoDraw, GeoGraph, Atlas Gis, Win Gis, ArcInfo va boshka dasturlar asosida olib borilmoqda.

Tadqiqotning maqsadi: ArcGIS dasturi yordamida Geoma'lumotlar bazasini yaratib, smart kartlarga aoss sifatida qo'llashdir.

Asosiy qism. Geoma'lumotlar bazasini yaratish. Geoma'lumotlar bazasidan foydalanganda shuni yodda tutish kerakki, geoma'lumotlar bazasining o'zi faqat ma'lumotlar uchun konteynerdir. U fazoviy ma'lumotlar uchun maxsus funksiyaga ega bo'lsa-da, u kompyuteringizdagi boshqa fayl papkalari bilan bir xil maqsadga xizmat qiladi. Haqiqatan ham, agar siz ArcCatalog yoki ArcMap'dan tashqari geoma'lumotlar bazasiga qarasangiz, u kompyuteringizdagi papkaga o'xshab qoladi.

ArcGIS for Desktop bilan bir xil nashrga mos keladigan shaxsiy geoma'lumotlar bazasini yaratish

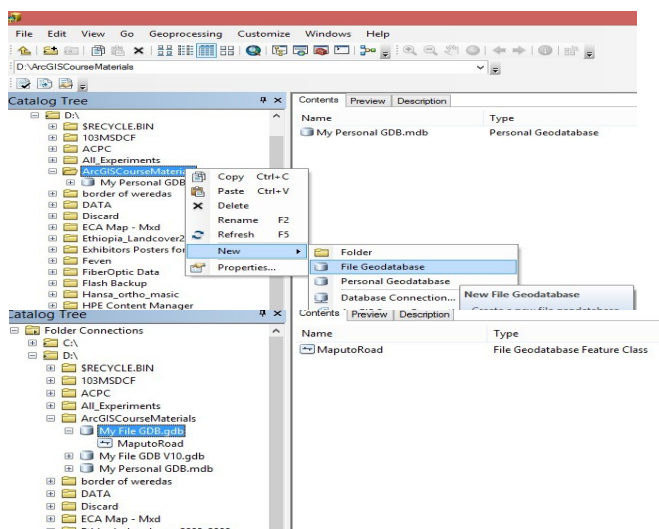
1-rasm. Shaxsiy geoma'lumotlar bazasini yaratish

Foydalanayotgan shaxs uchun quyidagi amallarni bajaring:

1. ArcCatalogda Catalog Treye yangisini yaratmoqchi bo'lgan fayl papkasini o'ng tugmasini bosning.
2. New ga ishora qiling.

3. Shaxsiy geoma'lumotlar bazasini bosning.

Tanlagan joyda shaxsiy geoma'lumotlar bazasi yaratiladi

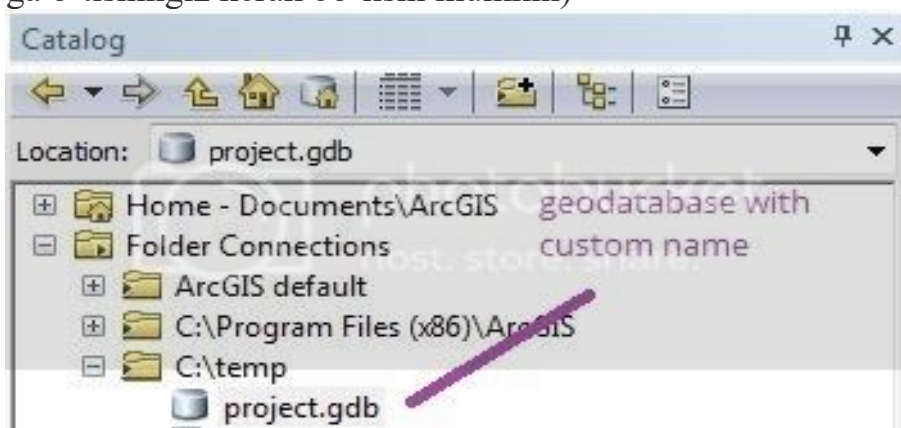
2-rasm. Geoma'lumotlar bazasini hosil qilish

Siz yangi fayl geoma'lumotlar bazasini yaratdingiz! ArcCatalog uni sukut bo'yicha Yangi fayl Geodatabase.gdb deb nomlaydi, lekin uni qayta nomlash imkoniyatini ham beradi.

3-rasm. Faylni nomlanishi

Geoma'lumotlar bazasiga loyihangizga mos nom bering. Men o'zimni project.gdb deb nomlayman. (Geo-ma'lumotlar

bazasi nomini o'zgartirish uchun sichqonchani bosib, "Nomini o'zgartirish"ga o'tishingiz kerak bo'lishi mumkin)

4-rasm. Hosil bo'lgan baza fayli

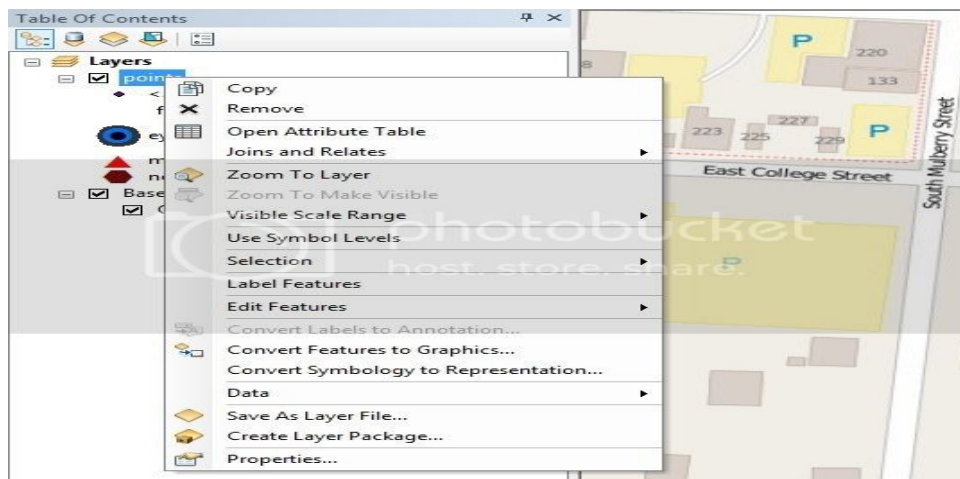
Siz yangi fayl geoma'lumotlar bazasini muvaffaqiyatli yaratdingiz. Endi siz geoma'lumotlar bazangizga xususiyat sinflarini, jumladan, mavjud shakl fayllaridan o'zgartirilganlarni qo'shishingiz mumkin bo'ladi.

Shape faylini xususiyat sinfiga aylantirish

Biz yaratgan geoma'lumotlar bazasida saqlash uchun sheyf faylini xususiyatlar sinfiga qanday aylantirishni ko'rib chiqaylik. Buni amalga oshirishning bir necha yo'li bor, lekin bu men uchun ArcMap Mundarijasidan eng ishonchli ish bo'lib tuyuladi, lekin men ArcCatalog'dan bir xil natijalarni qanday olish va mos ravishda Xususiyatlar sinfidan Xususiyatlar sinfi vositasidan foydalanishni ham aytib o'taman.

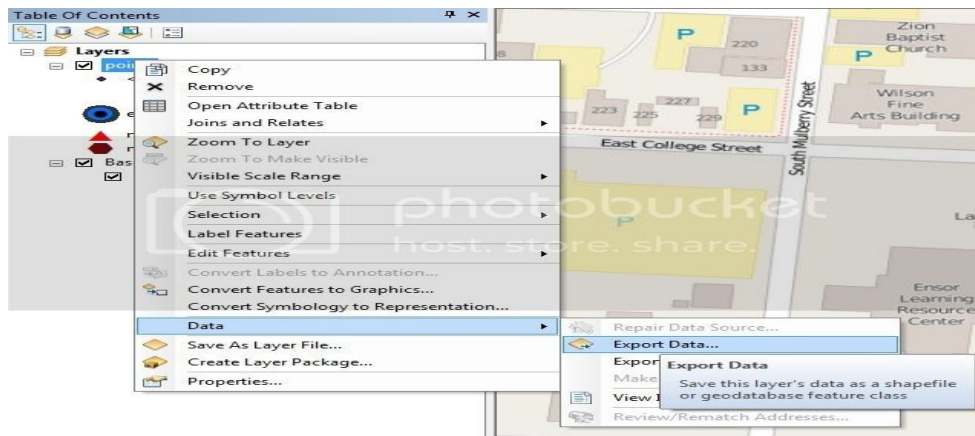
ArcMap Mundarija orqali. Bu siz ArcMap loyihasiga o'zgartirmoqchi bo'lgan qatlama ega ekanligingizni nazarda tutadi

1. Mundarijada aylantirish uchun qatlamingizni toping. O'ng tugmasini bosib.

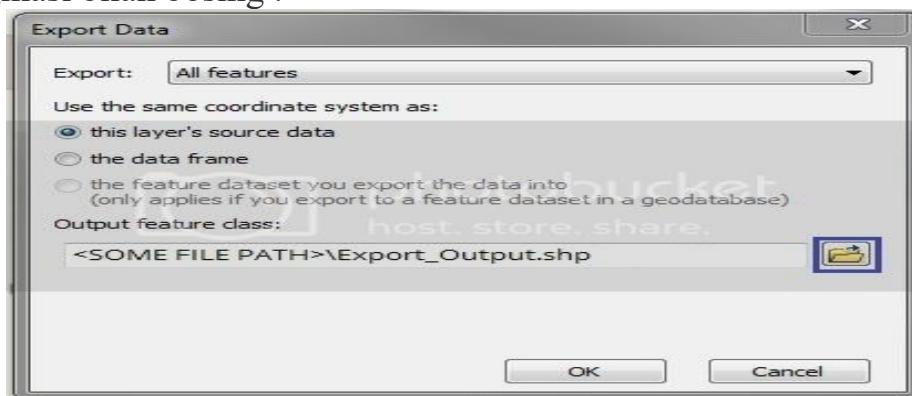
5-rasm. Mundarija ko'rinishi

2. Ma'lumotlar Ma'lumotlarni eksport qilishga o'tish. Sichqonchani chap tugmasi.

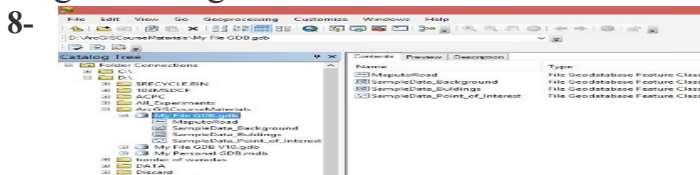
6–rasm.Shape fayl

3. Ma'lumotlarni *eksport* qilish dialog oynasi ochilishi kerak. Misol uchun biz standart sozlamalarni o'z holicha qoldiramiz, lekin biz Arcga shakl faylini xususiyat sinfi sifatida eksport qilishni va eksport natijasini qaysi geoma'lumotlar bazasiga joylashtirishni aytishimiz kerak. Ushbu jarayonni boshlash uchun *Chiqish xususiyati sinfi* ostidagi kichik papka tugmasini sichqonchani chiqarib chiqarish bilan bosing .

7–rasm.Shape fayl yaratish

4. Bu *Saving Data* dialog oynasini ochadi. Muloqot oynasining pastki qismida opsiya maydoni mavjud, Saqlash turi . Odatiy bo'lib, ehtimol, shakl fayli bo'ladi. Siz buni parametrlar menyusini bosish (hozirda "Shapefile" ko'rsatilayotgan) va *Fayl va shaxsiy geoma'lumotlar bazasi xususiyat sinfini* tanlash orqali o'zgartirishingiz mumkin .

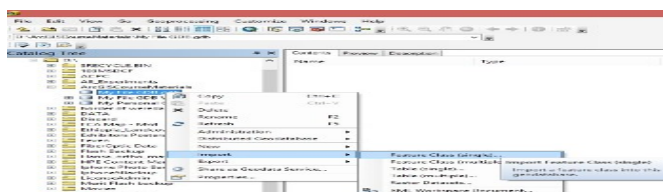
8- holda, geoma'lumotlar bazasi joylashgan jildga o'tishingiz kerak bo'ladi. Geoma'lumotlar bazasi joylashgan papkaga "Looking" o'rnatilgandan so'ng , geoma'lumotlar bazangizni ikki marta bosing.

rasm. Shape fayl atributlari

5. Agar "Qabul qilish " maydoni papkaga to'g'ri kelsa, siz kichik quti belgisini va geoma'lumotlar bazasi nomini ko'rishingiz kerak. Aks

9–rasm. Yangi qatlam elementlari

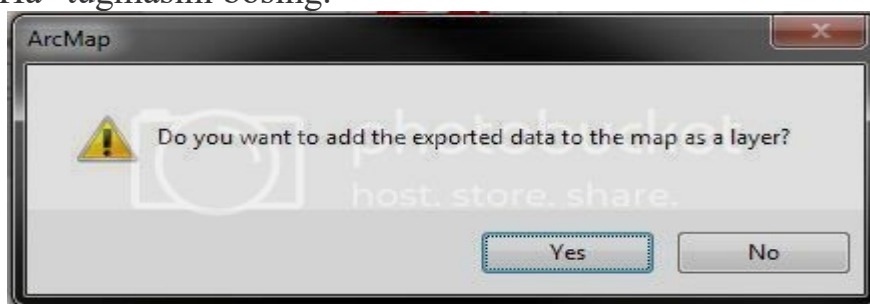
6. Siz hozirgina ushbu geoma'lumotlar bazasini yaratganingiz uchun unda hech

qanday xususiyat sinflari ko'rsatilmagan bo'lishi kerak. Keling, buni o'zgartiraylik. Nom maydoniga qarang. Bu standart hisoblanadi *Export_Output*. Xususiyat sinfini nomlayman points, lekin faylingizga loyihangizga mos keladigan nom bering. "Saqlash" tugmasini bosing.

7. Saqlash turi dialog oynasi yopiladi. Ma'lumotlarni eksport qilish dialog oynasini ko'rishingiz kerak. "OK" tugmasini bosing.

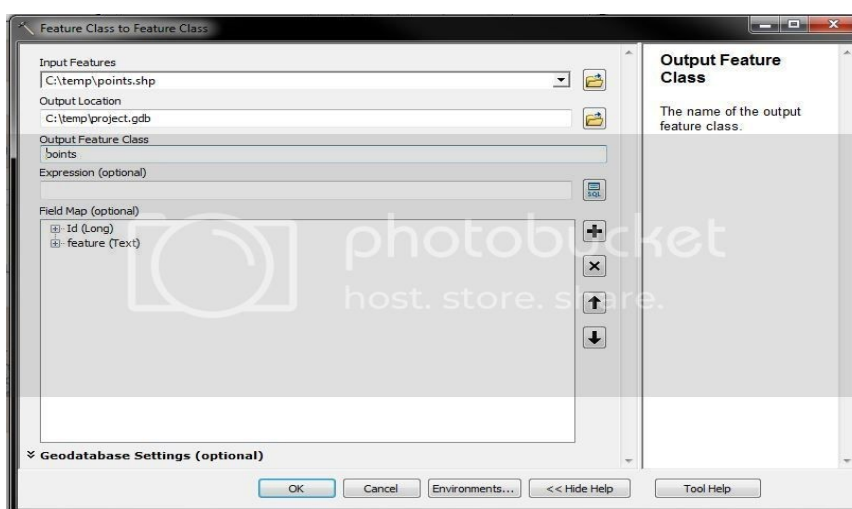
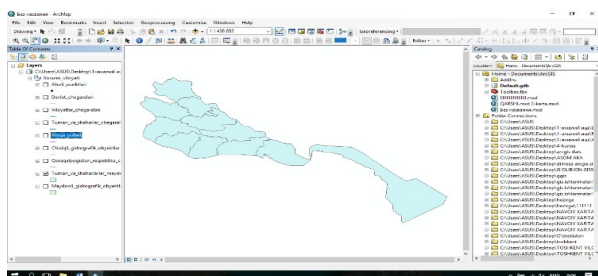
8. Yangi o'zgartirilgan xususiyat sinfini kartangizga qo'shishni xohlaysizmi, degan so'rov oynasi paydo bo'ladi. Xususiyat sinfingizni kartaga qo'shish uchun "Ha" tugmasini bosing.

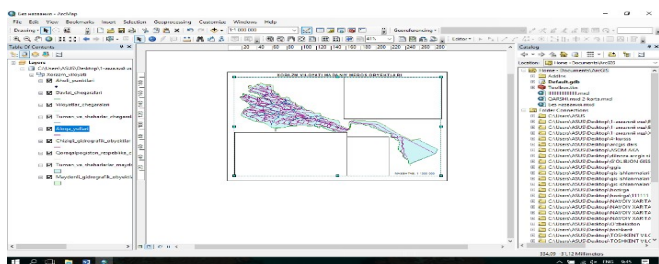
10-rasm. Qatlamlarni qo'shish

Shakl faylingiz geoma'lumotlar bazasi xususiyat sinfiga muvaffaqiyatli aylantirildi. Borish uchun yo'!

ArcCatalog orqali (Bu siz ArcMap ichidan ArcCatalogga kirayotganingizni nazarda tutadi. Biroq ArcCatalogning mustaqil versiyasida jarayon deyarli bir xil)

11-rasm. fayllarni xususiylashtirish.

. 12-rasm. ArcGIS dasturida qatlamlar yaratish

Tadqiqot natijasi. Hozirgi kunda, zamonaviy dasturlarni rivojlantirish chora – tadbirlarni ishlab chiqish va ushbu sohani majmuali tadqiq qilishda kartografik metod bilan birgalikda foydalanish alohida ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, zamonaviy dasturlarni o'rganish, ularni yanada takomillashishi uchun aniq chora – tadbirlar ishlab chiqish, kartografiya salohiyatini yanada oshirish va albatta ularni rivojlantirish lozim. Chunki zamonaviy dasturlarni rivojlantirishimiz iqtisodiyotimizni ham rivojlanishi uchun ham asos bo'ladi. Quyidagi ishlab chiqilgan zamonaviy dasturlarni orqali yaratilgan kartamiz ham barcha turistlar uchun tushunarli va o'qilishi jihatdan oson kartalar safiga kiradi. Bu kartada oldimizga qo'yilgan maqsad turistlar uchun madaniy meros obyektlarini joylashgan o'rnini o'rganib shu orqali ularga qiziqish uyg'otishdir. Respublikamiz va hududlar o'sishida har bir madaniy meros obyektini takomillashtirish yani har bir ob'yecktga insonlarda qiziqish va talabni yuqori darajaga olib chiqish zarur. Barcha madaniy meros obyektlari kartalarini maket komponovkasini ishlab chiqib hamma uchun tushunarli yani kartani o'qish uchun qulaylik yo'llarini yaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Антонов Е.С. Геокогнитивные карты и технологии – новый этап в картографии // Вестник СГУГиТ. – 2020. – Т. 25, № 2. – С. 140–150.
2. Антонов Е.С., Лисицкий Д.В., Янкелевич С.С. Теоретико-методологическое представление прямого перехода от геоинформации к геознаниям // Вестник СГУГиТ. – 2021. – Т. 26, № 2. – С. 82–90.
3. Бердюгина Ю.М., Курашов Ю.Ю. Разработка критериев статуса объекта культурного наследия // Академический вестник УралНИИпроект РААСН. – 2016. – № 3. – С. 36–43.
4. Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 4 октябрдаги 846-сон қарорига 1-илова Моддий маданий мероснинг кўчмас мулк объектлари Миллий рўйхати.
5. Ибраимова А.А. Ўзбекистонда моддий маданий мерос объектларининг тақсимланиши ва уларни харитага олишнинг айрим масалалари // ЎЗМУ хабарлари, 2022, 3/1/1 Табиий фанлар. - Тошкент – 2022. – 223-226 бетлар.

6. Карпик А.П., Лисицкий Д.В., Осипов А.Г., Савиных В.Н. Геоинформационно-когнитивная репрезентация территориальных ресурсов // Вестник СГУГиТ. – 2020. – Т. 25, № 4. – С. 120–129.

7. Курашов Ю.Ю. Критерии оценки объектов культурного наследия: культурно-исторический аспект и правовое решение // Академический вестник УралНИИпроект РААСН. – 2017. – № 4. – С. 40–44.

8. Лебзак А.О., Янкелевич С.С. Современные направления развития картографирования объектов культурного наследия // Вестник СГУГиТ. – 2021. – Т. 26, № 6. – С. 78–85.

9. Muxtorov N. Madaniy meros ob'ektlariga e'tibor yanada kuchayadi // <http://parliament.gov.uz>. 2018. 24 dekabr

10. <https://www.pv.uz/uz/news/moddiy> - madaniy - merosning – royxati - tasdiqlandi

11. <https://zarnews.uz/uz/post/samarqandda-1607-ta-madaniy-meros-obekti-bor-ulardan-samarali-foydalanyapmizmi>